

Ireneusz S. LEDWOŃ OFM

PROMOTOR FIDEI, DEFENSOR PATRIAE
Homilia podczas Mszy Świętej żałobnej
Lublin, Kościół Akademicki KUL, 10 VI 2013

Już jako wykładowca teologii nie był obojętny na problemy człowieka, świata i Kościoła. Jako biskup przerodził się jednak w prawdziwego proroka. Przemawiał z mocą i odwagą. Nie lękał się papierowych autorytetów, gdy w grę wchodziło dobro człowieka, rodziny, a zwłaszcza ojczyzny. Budził sumienia, wołał o świadome budowanie Kościoła, zwłaszcza przez świeckich, których zwywał do świadectwa i odwagi, do aktywności w Kościele i do podjęcia zań odpowiedzialności.

Ekscelencjo, Księżę Biskupie,
Magnificencjo, Księżę Rektorze,
Przedstawiciele Senatu,
Współbracia w kapłaństwie,
Wspólnota akademicka!

Ksiądz Kardynał nie lubił mówić o sobie i nie lubił, by o Nim mówiono. Dziwił się i kręcił głową z niedowierzaniem, słysząc słowa laudacji wypowiedzianej w tej Alma Mater¹ przy odnowieniu jego doktoratu. Dziś chcemy jednak spłacić wobec niego choć szczyptę długu wdzięczności – nie dlatego, że de mortuis nil nisi bene, ale dlatego, że jesteśmy mu to winni.

Hinduski epos *Ramayana* mówi: Błogosławiony jesteś, jeśli miałeś mistrza, który cię wywiódł z pustyni i wskazał drogę do oazy. Mistrz to nie tylko nauczyciel przekazujący wiedzę, ale ten, od którego człowiek się uczy: słuchając, patrząc, naśladowując, zwykle zresztą nieudolnie. Nigdzie tak jak na uniwersytecie nie doświadcza się obecności mistrza i znaczenia jego postaci we własnym życiu. Całe piękno mistrza ujawnia się jednak dopiero wówczas, gdy on odchodzi; gdy zostaje po nim puste miejsce. Bo wbrew obiegowemu powiedzeniu są ludzie, których nikt nie jest w stanie zastąpić. Wielu moich mistrzów odeszło już, zbyt wielu odeszło niedawno, w zbyt krótkim czasie. Ksiądz Kardynał był nie tylko jednym z nich; był ostatnim i największym.

Stanisław Nagy urodził się na Górnym Śląsku. Jego ojciec nie był Węgrem, jak głosiła plotka, powtarzana nawet w prasie. Wręcz przeciwnie: na grobach jego przodków na bieruńskim cmentarzu w zakończeniu nazwiska widnieje

¹ Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II (wszystkie przypisy oraz tytuł pochodzą od redakcji).

„i”. Był najmłodszym z sześciorga rodzeństwa. W wieku sześciu lat przeżył śmierć mamy (jakaż w tym analogia do biografii Jana Pawła II czy kardynała Wyszyńskiego!); wychowała go najstarsza siostra, Maria. Należał do pokolenia twardych Ślązaków, zahartowanych przez życie, mocnych wiarą, zaprawionych do pracy i obowiązku, konsekwentnych i stanowczych. I patriotów: jego ojciec i starsi bracia walczyli w powstaniach śląskich. Kardynał zawsze kochał swą małą ojczyznę i kochał Polskę. Jego starszy brat Franciszek został sercaninem; wiele lat później Stanisław poszedł w jego ślady. Zakonna formacja wzmocniła i rozwinęła to, co wyniósł z domu i co miało być mu przydatne przez całe życie, a co wyraża się nie tylko w dewizie „ora et labora”, lecz także w powiedzeniu „serva ordinem et ordo te servabit” [zachowaj porządek a porządek zachowa ciebie – przy czym ordo znaczy nie tylko porządek, ale też zakon]. Zawsze więc był solidny, uporządkowany i wymagający. Wymagający przede wszystkim wobec siebie, potem wobec innych. Nawet jako kardynał chciał pozostać zakonnikiem i mieszkać w klasztorze. Mówię o tym dlatego, że wielu dziś powtarza: „Był przyjacielem Papieża”, jakby to był pierwszy jego tytuł czy przymiot, niewielu pyta: „Kim trzeba być, by zostać przyjacielem papieża?” Kim – jako człowiek, zakonnik, kapłan, profesor, kim jako biskup i kardynał?

Poznałem go dwadzieścia pięć lat temu jako wielkiego już i uznanego w świecie profesora naszej uczelni, członka Międzynarodowej Komisji Teologicznej i eksperta synodu biskupów. Mimo to nigdy nie zauważyłem, by sława czy wielkość go przygniatały lub zanadto wynosiły. Wręcz przeciwnie, widzę go z dzisiejszej perspektywy jako kapłana zawsze wiernego sercańskiej duchowości, o której metropolita krakowski Karol Wojtyła w roku 1978 mówił z okazji stulecia tego zgromadzenia do jego członków: „Jesteście potrzebni ze względu na to, że charyzmat waszego Zgromadzenia, że wasze powołanie odpowiada potrzebom każdego ludzkiego serca. Dlatego prosimy was, ażebyście służyli ludzkim sercem, każdemu i wszystkim. Prosimy was, abyście w serca polskie wprowadzili tajemnicę tego Serca, które jest źródłem życia i świętości”². Ksiądz Profesor służył ludzkim sercom, bo sam był człowiekiem wielkiego serca. Jego dobroć, serdeczny uśmiech, otwartość, szczerłość, skromność i prostota oraz wyrazistość i jednoznaczność jego osobowości jednały mu ludzi i pokonywały dystans. Kochał młodych z wzajemnością. Do każdego z nas, doktorantów, mówił „bratku”, do młodszych studentów „synku” lub „dziecko”. W swoje dziewięćdziesiąte urodziny powiedział, że chce odejść z tego świata z dwoma tylko słowami na ustach: „dziękuję” i „przepraszam”.

Był tytanem pracy, choć nie imponował gigantycznym dorobkiem naukowym czy dydaktycznym. Może dlatego przez niektórych posiadaczy czterocyfrowej bibliografii podmiotowej bywał niedoceniany, a i postponowany – zwłaszcza

² Cyt. za: http://mlodziserkanie.pl/informacje/13__kard_wojtyla_o_charyzmacie.

wówczas, gdy dość powszechne zdumienie wywołał fakt, że to właśnie on został kardynałem. Jego naukowa wielkość wyrażała się w perfekcyjności myśli, logice jej prezentacji, w nowatorstwie i odwadze stawiania pytań i ujmowania zagadnień, w nieustannym otwarciu na nowe problemy, a także w tym, że był doskonałym diagnostą teraźniejszości i posiadał umiejętność profetycznego niemal prognozowania przyszłości. Nieustannie inspirował się myślą Soboru i troszczył o recepcję tej myśli w Polsce. Był człowiekiem dialogu i prekursorem polskiego ekumenizmu, chociaż intelektualnie uformowała go apologetyka, dziedzina, której najbardziej zarzucano właśnie brak zdolności do dialogu. Ciągłe na nowo stawiał pytanie: *Ecclesia, quid dicis de teipsa?* I poszukiwał odpowiedzi zawsze aktualnej, świeżej, w ramach *renovatio* – nie tyle *accomodata*, ile raczej *semper accomodanda*. Stąd też jego eklezjologia nie była oderwana od prakseologii, a teologia fundamentalna nie była pozbawiona zawsze aktualnej apologii Kościoła i chrześcijaństwa. Ks. prof. Henryk Seweryniak trafnie określił go jako „teologa na służbie Kościoła”. Dlatego zapewne Jan Paweł II docenił jego rolę i znaczenie jako współpracownika metropolity krakowskiego, a potem Papieża, przyznając mu godność kardynalską. Ksiądz Kardynał nie odpoczywał, choć od kilku lat poruszał się na wózku. Nie zwalniał – raczej przyspieszał. Mało kto wie, że od lat powojennych miał tylko jedno płuco. Odszedł zmęczony służbą i pracą.

W naukowym życiorysie Księdza Kardynała istnieje też obszerny rozdział związany z Papieskim Wydziałem Teologicznym we Wrocławiu, któremu służył od roku 1978 do 2001. Aż narzuca się skojarzenie, że Wrocław, wraz z Lublinem i Krakowem – miasta reprezentujące trzy zróżnicowane kulturowo i historycznie obszary Polski – symbolizują swoisty uniwersalizm oraz pełnię intelektu, ducha i osobowości Kardynała, której zwieńczeniem stały się stolica chrześcijaństwa, Rzym, i najpełniejszy udział w uniwersalizmie misji Kościoła, wyrażony purpurą kardynalską.

I choć ta nominacja postawiła go w szeregu takich postaci, jak Yves Congar, Henri de Lubac, Aloys Grillmeier, Jean Daniélou, Hans U. von Balthasar, Avery Dulles czy Leo Scheffczyk – dla niego była wyzwaniem i wezwaniem do jeszcze gorliwszej służby Kościołowi. O ile zawsze udzielał się jako kaznodzieja, rekolekcjonista, spowiednik, o tyle teraz, jako biskup i kardynał, stał się w pełnym tego słowa znaczeniu świadkiem, do czego zobowiązuje kardynalska purpura: stał się *testis Ecclesiae et testis Episcopi Romani*, znawcą, interpretatorem i propagatorem myśli Jana Pawła II, któremu w ostatnich kilkunastu latach poświęcił więcej publikacji niż ktokolwiek inny. Warto dodać, że godność kardynalską postrzegał jako docenienie całej polskiej nauki, a zwłaszcza środowiska teologicznego KUL.

Już jako wykładowca teologii nie był obojętny na problemy człowieka, świata i Kościoła. To były zresztą żelazne punkty każdego prowadzonego przezeń seminarium naukowego. Jako biskup przerodził się jednak w prawdziwego

proroka. Przemawiał z mocą i odwagą. Nie lękał się papierowych autorytetów, gdy w grę wchodziło dobro człowieka, rodziny, a zwłaszcza ojczyzny. Budził sumienia, wołał o świadome budowanie Kościoła, zwłaszcza przez świeckich, których wzywał do świadectwa i odwagi, do aktywności w Kościele i do podjęcia zań odpowiedzialności. Nigdy nie pogodził się ze świecką wizją Europy i Polski, negującą prawo Kościoła do ich współbudowania. Był bezkompromisowy, jeśli chodziło o wartości chrześcijańskie. Nazywał rzecz po imieniu, piętnował, demaskował, czasem denerwował i oburzał. Mówił z troską i bólem. Nie zawsze był rozumiany. Posądzano go o tradycjonalizm, konserwatyzm, staroświeckość... Na ambonie przypominał Piotra Skargę, zarówno jeśli chodzi o zapał, jak i o styl: „Komunistyczna zaraza przepoczwarzyła się w lewactwo w krawatach, ale można ją bardzo szybko zidentyfikować po ataku na Kościół i wartości, którym on służy: prawo naturalne, rodzinę, życie ludzkie, naród, wolność do wyznawania i manifestowania swej wiary”³.

W historiozoficznym spojrzeniu na rzeczywistość dostrzegał analogie między czasami św. biskupa Stanisława a polską współczesnością. W roku 2004 na Skałce wołał: „Także dzisiaj polski los wiąże się z funkcjonowaniem tego zagubienia się dzierzących władzę w wykonywaniu przez nich płynących z tego tytułu obowiązków. Zagubienie to [...] kładzie się na życiu Narodu cieniem kulejącego wymiaru sprawiedliwości, bezczelnej korupcji, taniego, dwuznacznego cynizmu w usprawiedliwianiu popełnionych błędów, praktycznej bierności wobec bezrobocia, karygodnego manipulowania sprawą zdrowia Narodu. Nie można przejść obojętnie obok tych nierozwiązywanym problemów, które rodzą ośpienie, rozdrażnienie i poczucie wstydu wobec karykaturalnie funkcjonującej państwowości. Nie można dłużej być głuchym na głosy młodego pokolenia, które jakżeż często nie chce już wiązać swoich losów z ojczystym zagonem, wstydzi się manipulowania władz i myśli coraz częściej o opuszczeniu kraju i odejściu w mrok emigracyjnego losu. Rządzący w Polsce muszą sobie przypomnieć, że to nie Naród ma im służyć, a oni winni być przez uczciwe rządzenie jego sługami. W przeciwnym razie czeka ich los zagubionego króla zabójcy ze Skałki, a więc popadnięcie w historyczną niepamięć i skazanie na banicję!”⁴. Który jeszcze prorok odważy się dzisiaj tak przemawiać? Dlatego bez wątpienia można do Kardynała odnieść słowa antyfony na wejście z Mszy o św. Stanisławie: „Świadczyłem o Twoich nakazach wobec królów, a nie wstydzilem się”⁵. Nie sądzę też, aby przesadne było określenie świętej pamięci Kardynała

³ Słowa te pochodzą z rozmowy ze Sławomirem Jagodzińskim *Nowa komuna nabiera rozpędu* („Nasz Dziennik” nr 71(4306) z 24-25 III 2012).

⁴ Kard. S. N a g y, *Stawić czoło takiej Europie* (kazanie wygłoszone w Krakowie na Skałce 9 V 2004), „Niedziela” z 18 VIII 2013, wersja online (<http://www.niedziela.pl/artukul/74008/nd/Stawic-czolo-takiej-Europie>).

⁵ Por. Ps 119, 46.

tytułami odnoszonymi przez niego samego do świętego biskupa i męczennika: defensor infatigabilis fidei, defensor patriae, promotor fidei.

W czwartej części *Etyki* Barucha Spinozy czytamy: „Summum Mentis bonum est Dei cognitio, et summa Mentis virtus Deum cognoscere” [„Najwyższym dobrem duszy jest wiedza o Bogu, a najwyższą cnotą rozumu poznanie Boga”]⁶. Niezależnie od swej koncepcji Boga Spinoza utrafił w sedno. Poznać Boga, by Go kochać i kontemplować, to suma ideałów wszystkich chyba duchowości zakonnych. Ale to także ideał, testament i najwyższe możliwe osiągnięcie myśliciela, chrześcijańskiego teologa, profesora, biskupa, kardynała. Oto właściwy cel jego pracy i refleksji: Bóg, który jest Prawdą. Dwadzieścia sześć lat temu na KUL-u Jan Paweł II wypowiedział znane nam wszystkim słowa: „Uniwersytecie! Służ Prawdzie! Jeżeli służysz Prawdzie – służysz Wolności. Wyzwalaniu Człowieka i Narodu. Służysz Życiu!”⁷.

Powołaniem uniwersytetu i ludzi uniwersytetu jest służba prawdzie, jej odkrywanie i przekazywanie innym. Wysiłek badawczy zbliża, a przynajmniej zbliżać powinien, do Prawdy Najwyższej, Wiecznej, Osobowej. Służba prawdzie staje się także służbą drugiemu człowiekowi w jego wysiłku odkrywania prawdy o sobie i świecie. Człowiek przecież nie tworzy prawdy, ale ją odkrywa i wciela we własne życie. Życie Księdza Kardynała było życiem dla Prawdy, którą był Chrystus. Tej Prawdzie poświęcił wszystko. Dziś pozostawia nam testament. Jako patriota, nawiązujący często do narodowych i martyrologicznych tradycji Polski, opartych na zawołaniu „Bóg, honor, ojczyzna”, może powiedziałby do nas: Universitas! Servi veritati! Servi homini! Servi Deo et Patriae! Sed servi in Ecclesia, cum Ecclesia et pro Ecclesia! Et servi cum honore!

Z okazji osiemdziesiątej rocznicy urodzin Księdza Kardynała Jan Paweł II pisał do niego: „Twoja życzliwość, mądre słowo zdradzające nie tylko naukową kompetencję, ale również wielką życiową mądrość, jak też przykład kapłańskiego zaangażowania w życie Kościoła i troski o duchowe dobro każdego człowieka, a zwłaszcza Twoja modlitwa zawsze były dla mnie oparciem i umocnieniem. Bogu dziękuję za dar Twojej obecności i towarzyszenia na drodze mojej kapłańskiej, biskupiej i papieskiej posługi”⁸.

Dzisiaj my dziękujemy, Eminencjo, za dar Twojej Osoby dla naszego Uniwersytetu i dla wielu z nas. Amen.

⁶ B. Spinoza, *Ethica ordine geometrico demonstrata*, IV, 28. Por. t e n z e, *Etyka w porządku geometrycznym dowiedziona*, tłum. I. Myślicki, PWN, Warszawa 1954, s. 268.

⁷ J a n P a w e ł I I, *Jeśli służysz Prawdzie, służysz Wolności, wyzwalaniu człowieka i narodu* (przemówienie do środowiska Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin, 9 VI 1987), „L' Osservatore Romano” wyd. pol. 8(1987) nr 5, s. 15.

⁸ Cyt. za: <http://www.opoka.org.pl/pda/news.php?s=opoka&id=48093>.